

Komentář k písni Byl staříček starý

Pro komentář jsem si chtěla vybrat nějakou záhorskou píseň, protože na Záhohří bydlím a tudíž je mi velmi blízké. Nebylo zas až tak těžké vybrat si jednu záhorskou píseň ke srovnání, protože existuje pouze jeden zpěvník těchto písní.

Tato píseň je o otci tří dcer, který každé z nich dal věno a pak od nich žádal, aby jej živily a staraly se o něj. To ovšem splnila pouze nejmladší dcera, která dostala nejmenší věno, starší dcery otce vyhnaly a ještě mu daly provaz, aby se oběsil.

Píseň Byl staříček starý jsem našla v těchto sbírkách:

- Dohnal, Alois: Nikoli nejmenší mezi zpěvy moravskými – Záhorské písně a jejich varianty II; Lipník nad Bečvou 1999
- Klapil, Pavel: Záhorský zpěvník, 273 lidové písně regionu; Muzeum Komenského Přerov; Přerov 1999
- Polášek, Nepomuk Jan; Kubeša, Arnošt: Valašské písničky IV; Milovice nad Bečvou 1944
- Sušil, František: Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými; Praha 1941; třetí vydání

Varianta ze Záhorského zpěvníku Pavla Klapila:

Mírným pohybem

1. Byl je-den sta-ří-ček, byl je-den sta-ří-ček,
a ten tří ce-ry měť, a ten tří ce-ry měť.

1. /: Byl jeden staříček, /: /: a ten tří cery měť. :/	5. /: Tu máš, cero milá, /: abys mě živila, žebrat' mi nedała.
2. /: Tý nýstarší ceři, /: /: tý tří sta věnovał. :/	6. /: Tý nýmładší ceři :/ /: jedno sto věnovał. :/
3. /: Tu máš, cero milá, /: abys mě živila, žebrat' mi nedała.	7. /: Tu máš, cero milá, /: abys mě živila, žebrat' mi nedała.
4. /: Tý prostředni ceři, /: /: tý dvě sta věnovał. :/	

8. /: Vzał staříček huřečku, /: /: brał se pomalóčku. :/	16. /: Cera nemeškała, /: /: kurek mu přynesła. :/
9. /: Tý nýstarší ceři /: /: za'ukł na dveřy. :/	17. /: Aby se udávił, /: /: k ni více nechodił. :/
10. /: Už du, cero milá, /: abys mě živila, žebrat' mi nedała.	18. /: Vzał staříček huřečku, /: /: brał se pomalóčku. :/
11. /: Cera nemeškała, /: /: provaz mu přynesła. :/	19. /: Tý nýmładší ceři /: /: za'ukł na dveřy. :/
12. /: Aby se oběsił, /: /: k ni více nechodił. :/	20. /: Už du, cero milá, /: abys mě živila, žebrat' mi nedała.
13. /: Vzał staříček huřečku, /: /: brał se pomalóčku. :/	21. /: Cera nemeškała, /: /: buchet mu napekła. :/
14. /: Tý prostředni ceři /: /: za'ukł na dveřy. :/	22. /: Nate, tatičku, jezte, /: budete mi, dobrý, kolibať dítěte.
15. /: Už du, cero milá, /: abys mě živila, žebrat' mi nedała.	23. /: Ty dvě starší cery /: /: budó zatraceny. :/
24. /: Ta nýmładší cera /: /: bude oslavená. :/	

Pavel Klapil ve svém zpěvníku použil pro zápis textů písní záhorské nářečí, pro něž je typické tvrdé l, značené jako „l^h“. Vyslovuje se tak, že jazyk se opře o horní patro v místě, kde se stýkají dásně a horní řezáky. V zápisech je také použito „l^h“ a „l^h“, které se vyslovuje jako široké „i“ a zní jako zvuk mezi „i“ a „e“. Tato varianta je shodná s variantou Aloise Dohnala.

Varianta písně z Valašských písniček IV Jana Nepomuka Poláška a Arnošta Kubeši:

Široce ♩ = 43

1. Být sta - fi - ček sta - rý, být sta - fi - ček sta - rý, mjét tři mla - dé cé - ry, mjét tři mladé cé - ry.

1. /: Být staříček starý, /
/: mjét tři mladé céry. /

2. /: Jak najstarší vdávať, /
/: tři sta jí zadávať. /

3. /: Tu máš, céro milá, / bys mňa neživila, žebrati nedaľa,	13. /: De k prostřední céři, / /: zaklupe na dveři. /
4. /: Jak prostřední vdávať, / /: dvě sta jí zadávať. /	14. /: Už du, céro milá, / abys mňa živila, žebrati nedaľa.
5. /: Tu máš, céro milá, / bys mňa neživila, žebrati nedaľa.	15. /: Vešla do komory, / /: doněšla mu provaz. /
6. /: Jak najmlačí vdávať, / /: jedno sto zadávať. /	16. /: Tu máš, starče starý, / abys sa oběšif a k nám věc nechodif.
7. /: Tu máš, céro milá, / bys mňa neživila, žebrati nedaľa.	17. /: De stařik z hůlečku, / /: de si polehůčku. /
8. /: De starý z hůlečku, / /: de si polehůčku. /	18. /: De k najmlačí céři, / /: zaklupe na dveři. /
9. /: De k najstarší céři, / /: zaklupe na dveři. /	19. /: Vítám vás, stařičku, / /: sivý holůbečku. /
10. /: Už du, céro milá, / abys mňa živila, žebrati nedaľa.	20. /: Nic mi neděľajte, / /: enem kolébajte. /
11. /: Vešla do komůrky, / /: doněšla mu kůrky. /	21. /: Vešla do komory, / /: doněšla mu buchty. /
	22. /: Sednúť na ľavečku / a sklonif hľavičku, vypustif dušičku.

Tato varianta písně se od předešlé liší kromě valašského nářečí také ve druhé, čtvrté a šesté sloce slovy: „ jak nejstarší (prostřední, nejmladší) vdával“ a slovem „zadával“, ve variantě P.Klapila je „ tý nestarší (prostředni, nýmladši) ceři“ a místo slova „zdával“ slovo „věnoval“. Ve třetí, páté a sedmé sloce slovy: „ bys mňa neživila, žebrati nedaľa“, ve variantě P.Klapila je „abys mě živila, žebrat' mi nedaľa“. V osmé, třinácté a devatenácté sloce (u J.N.Poláška a A.Kubeši v sedmnácté sloce) se varianty také rozcházejí: P.Klapil zaznamenal: „ Vzal stařýček hulečku,bral se pomalóčku“ a J.N.Polášek a A.Kubeša zaznamenali: „de starý s hůlečku, de si polehůčku“. V deváté, čtrnácté (u J.N.Poláška a A.Kubeši ve třinácté) a devatenácté sloce se u P.Klapila objevuje „zaťukľ“, zatímco u J.N.Poláška a A.Kubeši „zaklupe“. Ve variantě P.Klapila donesla nejstarší dcera otci provaz, aby se oběsil a prostřední mu dala „kurek“ aby se udávil, ale ve variantě J.N.Poláška a A.Kubeši jde nejstarší i

prostřední dcera do komory a nejstarší mu donesla kůrky a prostřední provaz. Nejmladší dcery otce v obou variantách písně přivítaly, donesly buchet a on jim měl za to kolébat děti. Ve variantě J.N.Poláška a A.Kubeši oslovuje nejmladší dcera otce: „sivý holubečku“, což se ve variantě P.Klapila nevyskytuje. Píseň končí u J.N.Poláška a A.Kubeši smrtí staříčka, u P.Klapila výrokem o zatracení dvou starších dcer a oslavení nejmladší dcery.

Varianta ze sbírky Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými od Františka Sušila, číslo 258:

1. Byl ta - ti - ček sta - rý, byl ta - ti - ček sta - rý
měl tři pěkné dcery, měl tři pěkné dce - ry.

1. /: Byl tatiček starý, :/
/: měl tři pěkné dcery. :/   2. /: Jak nejstarší vdával, :/
/: tři sta jí věnoval. :/

3. Tu máš, dcerko milá, by si mě živila, 4. jak nebudu chodit, nebudu moct robit. 5. Jak prostřední vdával, dvě sta jí věnoval. 6. Tu máš, dcerko milá, abys mě živila, 7. když nebudu chodit, nebudu moct robit. 8. Jak nejmladší vdával, sto peněz jí zadal. 9. Tu máš, dcerko milá, abys mě živila, 10. jak nebudu chodit, nebudu moct robit. 11. Neminú tři léta, jde starý do světa. 12. Jíde tam s hůlečkú, zhůru po chodníčku. 13. Přišel k první dceři, sňal klobúk u dveří. 14. Zdař Bůh, dcerko milá! Daj mi kúsek chleba. 15. Já nemožu robit, musím chleba prosit. 16. Do komůrky vešla, provaz mu přinesla. 17. Tu máš, tatku starý, už můžeš na mary. 18. Aby se oběsil, věc chleba neprosil. 19. Jde starý s hůlečkú, zhůru po chodníčku. 20. Přišel k druhé dceři, sňal klobúk u dveří.	21. Zdař Bůh, dcerko milá! Daj mi kúsek chleba. 22. Do komůrky vešla, chleba mu přinesla. 23. Tu máš, tatku starý, aby ses udlavil, věc chleba neprosil. 24. Jde starý s hůlečkú, zhůru po chodníčku. 25. Přišel k třetí dceři, sňal klobúk u dveří. 26. Zdař Bůh, dcero milá! Daj mi kúsek chleba. 27. Vítám vás, tatičku, sivý holubečku. 28. Já vás budu chovat, vy mně děti hlídat. 29. Sedněte, tatičku, vařím polévečku. 30. Já jí jest nebudu, hořem jest nemožu. 31. Co je vám, tatičku, sivý holubečku? 32. Jedna provaz dala, abych se oběsil a k ní věc nechodil. 33. Druhá chleba dala, abych se udávil a k ní věc nechodil. 34. Já na ně poběhnu, jim domlúvat budu. 35. Než na ně doběhla, jedna zkameňala.

V této variantě už se nezpívá o staříčkovi, ale o tatíčkovi starém a místo cery o dcerce či dceři. Na rozdíl od předešlých dvou variant v této navíc čtvrtá, sedmá a desátá sloka, v nichž je připomenuta nemohoucnost starého člověka. Místo slova „bys“ ve třetí, páté a sedmé sloce u P.Klapila a J.N.Poláška a A.Kubeši, je v této variantě použito spojení: „by si“. Navíc je zde také jedenáctá sloka, jejíž text se nevyskytuje ani v jedné z obou předešlých variant. V této variantě je cesta starého tatíčka vyjádřena: „Jide tam s hůlečkú, zhůru po chodníčku“, když starý tatíček došel ke dveřím své dcery sňal z hlavy klobouk (viz sloka třináct, dvacet a dvacetpět), kdežto v předchozích variantách klepal otec svým dcerám na dveře. Zde je také podrobněji rozvinuta scéna přijetí otce dcerou, kdy spolu dva hlavní aktéři hovoří v dialogu:otec dceru prosí o kousek chleba, protože už nemůže pracovat, dcera jej odmítne slovy „tu máš taťku starý“. Nejstarší dcera mu dá provaz a prostřední chleba stejně jako ve variantě P.Klapila. Nejmladší dcera otce přivítala slovy „sivý holúbečku“ stejně jako ve variantě otištěné u J.N.Poláška a A.Kubeši. V Sušilově variantě hostí nejmladší dcera otce polévkou, na rozdíl od předchozích verzí, a je zde také trest pro jednu ze starších dcer. Náznak trestu pro nevděčné dcery se vyskytuje jen ve variantě zapsané P.Klapilem.

František Sušil ve své sbírce uvádí ještě další tři varianty této písně (číslo 255,256,257), ale já uvedu srovnání pouze písně číslo 257:

1. /: Měltě tatíček tři dcery, /: 2. /: Jak najstarší vydaval, /:
všec - ky na vydaj byly. tři sta tolarů s ňu daval.

3. Buděš mě, dcero, živiti, jak něbudu mocť robiti.	15. Dyž němožetě dělati, jditě se do lesa věšati.
4. Budu, tatíčku, budu, do vaší smrti, da-li Bůh.	16. Vzal hůlečku a zaplakal: Čeho sem se ja dočakal!
5. Jak tu prostředni vydaval, dvě sta tolarů s ňu daval.	17. Vzal hůlečku, šel ze dveři, šel ke svej prostředni dceři.
6. Buděš mě, dcero, živiti, jak něbudu mocť robiti.	18. Buděš-li mne ty chovati, dy už němožu dělati?
7. Budu, tatíčku, toť budu, do vaší smrti, da-li Bůh.	19. Ona do komůrky vešla, stary sotorek přiněšla.
8. Dy tu najmladší vydaval, hole stěny ji věnoval.	20. Dy němožetě dělati, jditě si chleba žebrati.
9. Buděš mě, dcero, živiti, jak něbudu mocť robiti.	21. Vzal hůlečku a zaplakal: Čeho sem se tež dočakal!
10. Budu, tatíčku, toť budu, do vaší smrti, da-li Bůh.	22. A šel k tej najmladší dceři a vchazel v strachu do dveři.
11. Něminulo sedym roků, šel tatíček v slabem kroku.	23. Buděš-li mne včil chovati, dy ja němožu dělati?
12. A šel najprv k svej Verušce, k svoji najstarší dcerušce.	24. A hned do komůrky vešla, pěkny kolač mu doněšla.
13. Buděš mne, dcero, chovati, ja už němožu dělati.	25. Tu matě, tatíčku, jezťe, moje děti mně kolibte.
14. Ona do komůrky vešla, stary provaz otdať něšla.	26. Dcerko, dcerko moja mila, tebe sem najvčec bijaval, včil sem u tebe milost dostal.
27. Dobře stě to mně dělati, že stě mne z mladu bijali.	

V této variantě je zmíněna měna, ve které otec vyplatil dcery („tři sta tolarů s ňu daval“). Zde otec dcery vyplácí též s podmínkou, že jej budou živit až on nebude moci pracovat, stejně jako u písně číslo 258 zapsané Sušilem. Všechny dcery v této variantě slibují, že se o otce postarají až do smrti (viz sloka číslo 4,7,10). V jedenácté sloce se slabý otec vydává na cestu ke své dceři po sedmi letech, na rozdíl od písně číslo 258, kde se otec vydává na cestu již po třech letech. Jako v jediné z uvedených variant je zde zmíněno jméno nejstarší dcery. Po té, co jej dvě starší dcery odmítnou, nařiká otec nad jejich chováním a se strachem jde k nejmladší dceři, což také není uvedeno v žádné z předchozích variant. Nejmladší dcery se ptá, zda jej bude opatrovat, kdežto straším dcerám, to říkal rozkazovacím nebo oznamovacím způsobem. Nejmladší dcera mu nese koláč, na rozdíl od ostatních variant kde je otec pohoštěn buchtami nebo polévkou. Otec se zde také nejmladší dceři omlouvá, za to, jak s ní tvrdě jednal, ale dcera mu to nevyčítá a naopak takovou výchovu schvaluje. V této variantě není uveden žádná trest pro starší dcery a ani zde otec neumírá.